

“KENT DÜŞLERİ 10” için Sonuç Notları

1926 yılında yapımına başlanan ve 1988 yılı sonuna kadar işletmede kalan Ankara Havagazı Fabrikası, kapandığındaki adıyla Ankara Elektrik ve Havagazı Fabrikası, taş kömürü ile işletilen, Alman teknolojisiyle kurulmuş bir kentsel sanayi kuruluşu idi. Çalıştığı 60 yılı aşkın süre boyunca Ankara'yı “aydınlatan”, “ısıtan” ve “elektriklendiren” bu fabrika yerleşimi, kapatılması sonrası pek çok yeniden değerlendirme ve yeniden işlevlendirme girişimine konu oldu. Kurulduğunda şehrin çeperinde bulunan yapılaşma, 1989'da şehrin merkezinde kalmıştı ve termik kaynaklı santralin yol açtığı hava kirliliği dayanılmaz boyutlardaydı. Aslında fabrika ilginç biçimde çoğunlukla Zonguldak'tan temin ettiği taş kömürünü havagazı üretiminde kullanırken, taş kömürünü bir yan ürün olarak kok kömürüne dönüştürüyor, düşük karbon monoksit gazı salan kok kömürünü kentte pazarlayarak ‘temiz yakıt’la ısınmayı sağlıyor, öte yandan esas ürün ‘hava gazı’nı ise, güçlü bir şebekeyle kentin bütün bölgelerine dağıtıyordu. Havagazı mutfak gazı olarak ve kısmen ısınmada kullanılıyordu. 1988 yılında Ankara’da gecekondu yerleşimleri dışında havagazı kullanmayan semt yoktu; yerleşik gecekondu semtlerine de havagazı verilmeye başlanmıştı.

Kısacası başkent varlığı ve üretimi ile Ankara’ya malolmuş olan Ankara Elektrik ve Havagazı Fabrikası, kapanmasından başlayarak bir ‘milli servet’ olarak görülen varlığıyla 1920’li yıllarla başlayan santral yatırımlarının “endüstri arkeolojisi” ve “ekolojik yerleşke” dönüşüm projelerine konu oldu. “Endüstri arkeolojisi” tanımı arayışı dünyada 1950’li yıllarda başlamış ve 1970’lerde artık disiplinler derinlik oturmaya başlamış olsa bile, Ruhr Vadisi projesi gibi devlet destekli girişimlerin başarısı henüz paylaşılmamış; ülkemizde konunun ağırlığı henüz konmamış, örgütleri kurulmamıştı. Ancak el yordamıyla da olsa, eldeki yapılaşmanın tarihi, endüstriyel, tasarımsal ve estetik değerleri hissediliyor; uzman raporları isteniyordu. 1980’lerden 2006 yılına kadar bölgenin işlevsiz kalması, hiçbir değer konusunda proje geliştirmeyen ama gözlerinde yalnızca kent topraklarının takas değerleri olan bir başkent belediyesine fırsat tanımış oldu. 2006 yılında bir gece yıkılan Havagazı Fabrikası gibi, Elektrik Santrali de 2017 yılı içinde bir gece yıkıldı. Daha doğrusu her ikisi de “sağlamken” yıktırıldı. Büyükşehir Belediyesi’nin bu cahil cesaretli girişimi, sonuçları açısından da vahim oldu. Elektrik Fabrikası’nda yalıtım amaçlı kullanılmış olan bir zamanların ‘makbul’ ve ‘masum’ yapı malzemesi asbest, bilgisiz sökülme ve yıkım sonucunda açığa çıktı; haftalarca sökümcüler ve semt sakinleri tarafından solundu. Bu kirliliğe maruz kalanların, önümüzdeki 15 yıl boyunca hastalık açısından izlenmesi gerekmektedir. Başkent Ankara’yı bu kirliliğe ve değersizleştirmeye maruz bırakanların ise, halk vicdanında yargılandıkları halde, ne zaman hukuk önünde yargılanacakları bilinmiyor.

Kent Düşleri 10, Ankara Elektrik ve Havagazı Fabrikası yerleşkesi için mimarlık öğrencilerinin geleceğe yönelik fikirlerini derlemek amacıyla, Mimarlar Odası Ankara Şubesi ve Ankara Tabip Odası tarafından, bir “düşünce ve düş” kurma yarışması olarak açıldı. Öncelikle bu iki kurumu, mimarlık eğitimi, çevre bilinci, kentli hakları konusundaki duyarlı davranış ve girişimleri dolayısıyla kutluyorum. Yarışmaya katılan genç mimar adaylarımızı ve genç tıp doktoru adaylarımızı da ayrıca kutluyor ve kendilerine enerjileri için teşekkür ediyorum. Jüri olarak 6 Ocak 2018 günü yaptığımız Ön Değerlendirme toplantısı ve 18 Ocak’taki halka açık Değerlendirme Konferansı’ndaki niteliği yüksek tartışmaları, onların yüksek nitelikli ürünleri, katılımları ve düşünce-düş katkılarıyla yapabildik. 22 yarışmacı grubun yerleşke üzerinden düşündüğü, “kent bütünlüğü”, “ekolojik denge ve yeşil alanlar”, “kentsel tarım”, “kent arkeolojisi ve bellek”, “endüstri arkeolojisi”, “kentsel öğrenme”, “yer’in ruhu”, “kent geleceği”, “sağlıklı kent”, “temiz hava ve yaşam alanları” benzeri savsözler çerçevesinde geliştirdikleri projeler, gerçekten de yaklaşım çeşitliliğini bir zengin olasılıklar bütününe taşıyordu. Konunun verili fabrika yerleşkesi dışı ile nasıl birlikte ve bütünleşmiş olarak ele alınacağına ilişkin kararların daha fazla olması beklenirdi. Yine proje sahiplerinin, düşüncelerini rasyonel biçimde kurarken daha az mazbut, daha az uysal, daha az ehlileştirilmiş ve “düzen”e daha az “uyum sağlamış” projeler sunması, jürimizi besbelli ki daha mutlu edecekti. Düşünce ve düş çeşitliliği “potpurisi” yerine, bir konuya ya da tek temaya odaklı, ancak gerçekten o tek temayı farklı yönleriyle (alana daha fazla inerek, malzemeyi tutarak, sonuçları yapma biçimi olarak göze sokarak) ele alarak sonuçlandıran yarışma ürünleri bizleri daha mutlu edecekti. Çünkü bu tür sözkonusu temayı irdeleyip sonuçlandıran ürünler; sergide, tartışmada ve raporda paydaşları ve kamuoyunu daha fazla ikna edip sayıca yaygınlaşma sağlayacak, amaca daha fazla hizmet edecek, dolayısıyla jürimizi de daha fazla sevindirecekti. Ancak bunlar da genç mimar ve tıp doktorlarımız için ara uyarılar olarak kayda geçmeli.

Bütün katkı ve çabalar için herkese tekrar teşekkür ediyorum.

Saygı ve sevgilerimle,

Ali Cengizkan, Prof. Dr.; 24 Ocak 2018

Değerlendirme Jürisi Başkanı

TED Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanı